

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 6 (12), 2019: 405-408

*Makale Geliş Tarihi (Received): 22/07/2019
Makale Kabul Tarihi (Accepted): 29/12/2019*

Makale Türü: Kitap Tanıtımı

**ÜSKÜDARLI ÂLİM ABDÜLHAY CELVETÎ VE SÛRE TEFSİRLERİ
Şükrü Maden, (Ankara: İlahiyât Yayınları, 2018), 287 sayfa.**

M. Sami ÇÖLLÜOĞLU*

Kur'ân, indirilişinden itibaren başta inananlarının olmak üzere tüm insanlığın ilgi odağı olmuş ilâhi bir mesajdır. Onun öğrenilip anlaşılmasında her dönemde özellikle Müslüman âlimlerce olağanüstü çabalar harcanmıştır. İlâhi hitabın içeriğinin anlaşılıp kavranması, gereklerinin hayata aktarılması gayesiyle tarihin akışı içerisinde gerçekleştirilen farklı hacim, içerik ve formatlardaki çalışmalar, bugün ilmî bir miras olarak literatürde yerini almaktadır. İslamî ilimlerin öğrenimi-öğretimi ve verilen eserler bakımından önemli bir dönemi olan Osmanlı toplumunun, tefsir ilmi bakımından henüz tam anlamıyla keşfedilmemiş bir birikime sahip olduğu son yıllarda yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Dönemin ilmî müktesebatı gün yüzüne çıkarıldıkça, telif edilmiş pek çok değerli çalışma bilim çevrelerine kazandırılmış olacaktır.

Akademik araştırmalar, Osmanlı dönemi tefsir çalışmalarının azımsanmayacak bir kısmının sûre tefsirleri üzerinde yapılmış müstakil telifler olduğunu göstermektedir.

Tanıtımı yapılan bu çalışmada, mutasavvıf, müfessir, vâiz, şâir ve bestekâr kimliği ile şöhret bulmuş XXVII. yüzyıl Osmanlı dönemi âlimlerinden Üsküdarlı Abdülhay Celvetî'nin *Tefsir-i Ba'z-ı Süver-i Kurâniye* adıyla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde kayıtlı yazma halindeki Meryem, Yâsin, Fetih, Rahmân, Nebe' Nâziât, Abese, Tekvîr, İnfitâr Mutaffifin ve Kevser sûrelerinin tefsir metinleri,

* Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı, e-mail: mscolluoglu@karabuk.edu.tr, Orcid No:0000 0001 7189 0854

Şükrü Maden tarafından transkribe edilerek incelemesi yapılmış ve bir kitap halinde neşredilmiştir.

Söz konusu sûre tefsirlerinin kaleme alındığı bu yüzyıla, tefsir ilmi zaviyesinden panoramik bir bakış yapıldığında sürdürülen ilmî faaliyetler bakımından sûre tefsirlerinin ve tefsir hâşiyelerinin ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu çalışmalardan son zamanlara kadar yeterince bilgi sahibi olunamaması da karşı karşıya kalınan bir olumsuzluktur. Bu ilmî mirasın günümüze aktarılması kapsamında yapılan ilmî araştırmaların tefsir ilmi açısından kıymeti büyüktür. Bu nevi eserlerin gün yüzüne çıkarılması, Osmanlı tefsir mirasının zenginliklerinden haberdar olunması ve literatürde yerini alarak ilim âlemine ufuk açması bakımından son derece önem arz etmektedir.

Çalışmada yaklaşık dört asır önce telif edilerek yazma halinde günümüze kadar ulaşabilmiş sûre tefsirlerinin metin ve içerik incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın sunuş ve sunuşu takip eden iki kısımdan oluştuğu söylemek mümkündür. Sunuşta, tefsir müktesebatında önemli bir yer tutan sûre tefsirlerinin yazılış nedenlerine öz olarak temas edilmiş, Osmanlı döneminde bu kapsamda verilen eserlere oldukça sık rastlanıldığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda kaleme aldığı sûre tefsirleriyle çalışmaya konu olan Abdülhay Celvetî'nin manevî kişiliği ve bilimsel çalışmalarında belirginleşen ilmî dirayetiyle, ilgili literatürlerde anılmaya layık bir şahsiyet olduğu vurgulanmıştır. Yine sunuşta inceleme yöntemi, şekli ve aşamalarının ana hatları zikredilerek çalışmanın genel çerçevesine ilişkin bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ilk kısmı üç başlık altında planlanmış, birinci başlıkta Abdülhay Celvetî'nin şahsiyeti ve ilmî profiline ilişkin bir perspektif ortaya konmak üzere hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci başlıkta müellif tarafından kaleme alınan sûre tefsirlerinin genel hususiyetleri kapsamında eserin fiziksel niteliklerine, telifine dair verilere, eserde kullanılan dil ve üsluba ve son olarak da telifinde müracaat edilen tefsir kaynaklarına değinilmiştir.

Üçüncü başlıkta Abdülhay Celvetî'nin incelenen eserleri üzerinden tefsir anlayışının belirlenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle konuya Kur'ân ilimleri zaviyesinden bakılarak müellifin bu husustaki değerlendirmelerine yer verilmiştir. Bu bağlamda müellifin Kur'ân anlayışının; Kur'an'ın mahiyeti, vahyedilişi, muhtevası ve dili ile ilgili olarak Ehl-i Sünnet çizgisinde bir duruş gösterdiği değerlendirilmesi yapılırken, Abdülhay Celvetî'nin, Tekrârü'l-Kur'ân, Muteşâbihler ve Hurûf-u Mukattaa gibi Ulûmu'l-Kur'ân konularına ait görüşleri, tefsirini yaptığı sûreler üzerinden örneklendirilerek aktarılmaya çalışılmıştır. Bu noktada eseri incelenen müellifin temas ettiği Kur'ân ilimlerine dair konulardaki görüşleri sadece nakledilmekle yetinilmemiş, müellifin görüşlerinin kendi içerisinde tutarlı olup olmadığı ve bu görüşlerin tefsir sahasında genel kabul görmüş anlayışa ne kadar uygunluk arz ettiği değerlendirilmiştir.

Üçüncü başlığın devamında müellifin tefsir anlayışının belirlenmesinde önemli bir nokta olan, eserin telifinde izlenen tefsir yöntemleri üzerinde durulmuştur. Bu

çerçevede yapılan incelemeye göre Abdülhay Celvetî'nin sûrelerin tefsirini, hem rivayet hem de dirayet yöntemine başvurarak kaleme aldığı anlaşılmaktadır. Müellifin tefsirinde rivayet metodolojisine başvurduğu, ayetlerin tefsirinin; ayetle, hadisle, sahabe ve tabiûn kavline müracaat edilerek, iniş sebepleri, mekkî-medeni oluşu ve siyer ait veriler göz önünde bulundurulur ve sûrelerin fazileti ve havâssına dair rivayetler aktarılacak suretiyle yapıldığı, ilgili örnekler verilerek izah edilmiştir. Çalışmada müellifin rivayet yöntemiyle tefsirî açıklamalarda bulunduğu özellikle siyer rivayetlerini uzun uzadıya alıntılanması yerine daha öz bilgilerin vermesinin imkanı üzerinde durulmuş, sûrelerin fazileti ve havâssına dair rivayetler aktarılırken sahih rivayetlerin esas alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Hiçbir gerekçe ile mevzu ve kaynağı belirsiz rivayetlerin Kur'ân tefsirinde yer almamasının altı önemle çizilmiştir.

Çalışmada Abdülhay Celvetî'nin tefsir anlayışı ortaya konulması çerçevesinde tefsirinin dirayet yönü de ele alınmış, eserin bu noktada değerlendirilmesi yapılmıştır. Öncelikle Kur'ân'ın dirayet yöntemiyle anlaşılıp yorumlanmasında müracaat edilen başlıca ilimlere ve referanslara temas edilmiş, müellifin eseri bu kapsamda değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırmada müellifin tefsir anlayışının dirayet yönü, tefsiri yapılan sûreler üzerinden irdelenerek delillendirilmiştir. Bu kapsamda ayetlerden örnekler verilerek müellifin tefsirinde yaptığı dilbilimsel, kelâmi, tasavvufî ve bilimsel izahlar ön plana çıkarılmış, ilgili ayetlerin tefsiri noktasında eserin dirayet yönü ortaya konmuştur. Özellikle kimi ayetlerin kelâmi izahları yapılırken sübjektif yorumların dikkat çektiğine işaret edilirken, bilimsel tefsirin problemlerinden hareket edilerek bilimsel tefsir kapsamında yapılan bazı izahların bugünkü bilimsel gerçekliklerle örtüşmediğine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın kavramsal olarak nitelendirilebilecek bu ilk kısmı, başvuru kaynakların zikredilmesiyle tamamlanmıştır.

Çalışmanın ikinci kısmında ise tefsiri Abdülhay Celvetî tarafından yapılan ve üzerinde çeşitli düzeltme ve ilavelerin yapıldığı 11 sûrenin metni transkribe edilerek verilmiştir. Öncesinde metnin yayınlanmasında izlenen yöntem hakkında çeşitli teknik bilgiler aktarılmıştır. Bu bağlamda eserin metninin orijinalitesi korunarak lafızları üzerinde yapılan tasarruflar ve metnin anlaşılması noktasında yapılan tercüme ve tahrirler gibi ilmî katkılar bilgi mahiyetinde zikredilmiştir.

Çalışmanın Osmanlı dönemi tefsir mirasının ortaya çıkarılmasında önemli katkılar sunduğu düşünülmektedir. Özellikle tasavvufî bir gelenekten gelen ve farklı görev ve kimliklerle hayatın içerisinde yer Abdülhay Celvetî Efendi gibi şahsiyetlerin tefsir anlayışlarının bilinmesi ve ortaya koydukları eserlerin günümüzde tahlil edilip araştırılması, Kur'ân'ın bir hayat kitabı olması gerçekliğinden hareketle onun işlevsel yönünün toplumda ne kadar anlaşılıp anlaşılmadığı hususunda bugünün insanına tefsir ilmi ve İslâmî ilimler zaviyesinden bakıldığında pratikte bir karşılaştırma imkanı vermektedir. XVII. asır Osmanlı ulehasının Kur'ân anlayışı ve tefsir perspektifinin bir kesitinin elde edilmesini sağlayan bu ve benzeri çalışmaların ilim çevrelerince tefsirin kopuk halkası olarak görülen Osmanlı tefsirciliğinin

anlaşılmasında değerli olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın dili ve üslubu akıcı olup, konular düzenli ve planlı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak çalışmada eserin rivayet yönü vurgulanırken “Havâssu’l-Kur’ân” kavramının anlam içeriğinin net bir şekilde anlaşılması bağlamında sadece kaynak gösterilmeyip metin içerisinde ya da dipnotta açıklayıcı bilgi verilmesinin, okuyucu açısından fayda sağlayacağı düşünülebilir. Çalışmanın, yazma eserler üzerinde yapılan bir araştırma olarak tefsir literatürüne yeni bilgiler sunması, içerik ve yöntem değerlendirmesinde bulunması bakımından alanına katkı sağlayacağı anlaşılmaktadır.